

Yanık Dere Erzurum Romanının Tanıtımı

– Ömer Faruk · 17 Aralık 2012

Yanık Dere Erzurum romanının yazarı sayın Mehmet Dağistanlı Bey'i, Kadıköy Belediyesi'nin Caddebostan Kültür Merkezi'nde 13-16 Aralık 2012 tarihleri arasında düzenlediği Kadıköy 6. Kitap Günleri etkinliğinde tanıdım. Aynı standı paylaşıyorduk, ama aramızda iki yazar daha vardı.

Boş kaldıkça bir şeyler okuyan ya da yazan Mehmet Bey dikkatimi çekti. Dış uyarıcılardan pek fazla etkilenmeden kendi kendine vakit geçirebiliyor, uğraştığı konu üzerinde yoğunlaşabiliyordu.

Yanına gittim ve kendisiyle tanıştım. Üç gün süren birlikteliğimiz sırasında gördüm ki oldukça sakin, kibar, sabırlı ve saygılı bir insandı.

Emekli Edebiyat öğretmeni olan Mehmet bey, bu eserini üç senelik bir çalışmanın sonunda hazırlamış. Bu çalışmaların önemli bir kısmını arşivlerde belge inceleyerek geçirmiş. Yani Yanık Dere romanı, öyle çala kalem yazılmış bir eser değil, belgesel bir roman...

Eser Şubat 2012'de basılmış, kısa sürede tükenmiş ve yedi ay sonra da ikinci baskısı yapılmış.

Mehmet Dağistanlı Beyefendi'ye bu eseri Türk Edebiyatı'na kazandırdığı için teşekkür ediyorum ve sözü yazara bırakıyorum:

**

Yanık Dere romanında Amerika, İngiltere ve Fransa gibi 'Büyük Güçler'in hiç bitmeyen ihtirasları, dünyayı ele geçirme hırsları; Osmanlı'yı Balkanlar'dan, Kafkaslar'dan, Ortadoğu'dan ve nihayet Anadolu'dan atma istekleri; Ermeniler'i kullanarak yıkılan kardeşlik-dostluk duyguları, Erzurumlu'nun işgal güçlerinden kurtulmak için yaptığı göçler, Ermeniler'in savaş sırasında daha güvenli bölgelere nakli bu nakiller sırasında çekilen eziyetler, sonuçsuz kalan sevdalar dile getirilmiştir.

Romanda her bölüm, bazen her sayfa, bazen de her yardımcı konu ayrı bir roman konusu olabilecek durumdadır.

Şu anda üzerinde yaşadığımız bu toprakların ve özellikle Doğu Anadolu'nun dünyanın en önemli bölgesi olduğuna inananlardanım ben de. İnaniyorum çünkü Kuzey güçleri güneye inmek istiyor sürekli, Batılı güçler Ortadoğu'yu ele geçirmek istiyor, Doğu insanı da sürekli batıya akın etmek istiyor. Bu serüven, üzerinde yaşadığımız bu kilit coğrafyayı muharebe alanına çeviriyor. İster tarihi ve coğrafi olarak ele alalım, ister iklim ve jeolojik yapı olarak bakalım, isterseniz kıtaları birbirine bağlayan önemli kavşak olarak düşünelim, bana göre, dünyada eşi benzeri olmayan yerlerden biridir bu topraklar. İşte bu yüzden ki bu bölgede göz yaşları hiç dinmiyor. Bu düşüncemi Yanık Dere-Erzurum romanımda, roman kurgusu içerisinde anlatmaya çalıştım.

I. Dünya Savaşında hemen yanı başımızda yaşanan Sarıkamış yenilgisi Osmanlı Ordusu'nu, Osmanlı Maliyesi'ni perişan ettiği gibi Erzurum'u da perişan etmişti. Ruslar ise bundan güç alarak Erzurum'a doğru ilerledi. İlerlemeyi durdurmak mümkün olamadı. Bu durumda Türk Ordusu Erzincan'a çekilmek zorunda kalmıştı. Sonra vali Tahsin Bey şehri terk etti. Ruslar'ın ilerlemesinden cesaret alan Ermeniler çeteler kurmuş yer yer baskınlar düzenlemeye başlamışlardı. Erzurum'da toplanan 8. Ermeni Kurultayı'nda ise Osmanlı'ya isyan bayrağı açılmıştı. Ermeni çeteleri katliamlarını arttırdığı için ahali

daha fazla dayanamamış yavaş yavaş Erzurum'u terk etmek zorunda kalmıştı. Bütün Anadolu'da Ermeni çeteleri baskınlar, katliamlar, isyanlar yaptığı için Talat Paşa, isyanlara sebep olan Ermeni aydınlarını yakalatır, mahkemeye çıkarır. Mahkeme suçlu bulduklarına idam kararı verir. Bu karar Ermeni çetelerini iyice azdırır. Artarak devam eden terörist hareketlere bir çözüm arayan Talat Paşa, İstanbul'da toplantı yapar ve toplantıda tehcir kararı çıkar. Roman diliyle bunlar anlatılırken Erzurum'dan sadece Sivas'a, Adana'ya, Halep'e ve Musul'a yapılan tehciri ele alıp inceledim. Maalesef Ermeniler tehcir sırasında yollarda büyük sıkıntılar çekmiştir ve yüzlerce Ermeni yollarda hayatını kaybetmiştir tıpkı yollarda Erzurumlular'ın hayatlarını kayb ettikleri gibi. Bu arada şehir işgal edilmiş, halkın göz yaşları arasında dini törenle devir teslimi yapılmıştır. Şehri işgal eden Ruslar, Ermeniler'le birlikte her türlü teşkilatlarını da kurmuştur. Erzurum'daki ahalinin yoksul, perişan haline Ermeniler'in istememesine rağmen Azerbaycanlı Seyidov yardım getirir. Seyidov'un yardımları, ahaliye destek çıkması göze çok batar ve birçok Erzurumlu'yla birlikte öldürülür. 1917 yılında Rusya'da gerçekleştirilen devrim nedeniyle Ruslar, Erzurum'u Ermeniler'e bırakıp gitmek zorunda kalırlar. Artık Erzurum'da Ermeniler'e karşı koyacak hiçbir güç kalmamıştır.

Mahallebaşı semti, Erzurum'un, Ermeniler tarafından en çok zulme uğrayan, her tarafı yakılıp-yıkılan semtlerindendir ve romanda da adı geçen mekanlardan biridir. Hemen okulumuzun karşısında da 'Fransız Hastahanesi' vardı. Halen daha duruyor: Üç katlı, yıkık, yer yer yanık izleri olan ve sadece duvarları ayakta kalan harabe, taş bir bina. Biraz yukarısında da 93 Harbi yıllarında zulme baş eğmemiş, yiğitçe savaşmış Nene Hatun'umuzun evi var. Biz, çocukluğumuzun geçtiği bu bölgede Rus ve Ermeni mezalimine şahit olmuş insanları, işgalin izlerini taşıyan daha bir çok konak ve binaları görerek büyüdük. Sonra çocukluğumuzun geçtiği bu bölgenin hemen yanı başında Yanık Dere dediğimiz yer vardı. Erzurum'un doğusunda Aziziye Tabyaları'nın batısında, Tabya ile şehir arasında Palandöken dağları'ndan süzülerek akan suyu şehre getiren ince, sıradan bir dereydi burası. İlkokul yıllarında idi, bir gün sevgili öğretmenlerim bizi, önce Aziziye Tabyaları'na götürmüşlerdi. O günler Aziziye Tabyaları bize bir şey ifade etmemişti. Aziziye Tabyası'nın geniş girişinden içeriye başımızı uzattığımızda, kulaklarımıza derinden bir inilti bir uğultu gelirdi. Bize: 'İşte burada bir akşam Ermeni çeteleri Türkler'in kıyafetlerini giyerek Mehmetçikler uykudayken ani baskınla askerleri şehit ettiler, bu uğultu o askerlerin inlemesidir!' derlerdi. Gariptir, ben o uğultuyu hep duyardım. Yine bir gün de o bahsettiğim derenin bulunduğu yere götürüp: "İşte burası Yanık Dere'dir." dediler. Anlattılar neden Yanık Dere olduğunu; ama biz yine bir şey anlamadık o yıllar. Fakat içimde, hafızamda hep bir yanık dere kalmıştı ne olduğunu tam bilmeden. Sonra nenemin kardeşinin Ermeni askerlerince sandıkta süngülenişi anlatılırdı çocukluğumda. Çocukluğumda o eve her gidişimde o sandığı görürdüm. Ne yazık ki bu sandık da korunamadı diğerleri gibi.

Bugün hangi Erzurumlu'ya dokunsanız size onlarca işgal günleri veya Yanık Dere anısı anlatır. Ne yazık ki bu anılar kayda geçmemiştir. Yazılmayan binlerce anı hafızalarda kalmıştır. Onlar da günün birinde uçup gidecektir. Bütün bunların yanında yazılıp da okunmayan yüzlerce belge de var. Bu belgelerden birine de Türk Tarih Kurumu kayıtlarında ve Orgeneral Tevfik Sağlam'ın anılarında rastladım. Kaç bin yıl önce yaratılan dünya tarihinde henüz böyle bir elem verici vak'anın yaşanmadığı ve bundan sonra da yaşanamayacağı bir insanlık dramıdır bu hadise. Ne İlk Çağ'da ne Yakın Çağ'da; ne Milattan Önce ne de

Milattan Sonra'da böyle bir olay yaşanmıştır. Ayrıca bu olay başlı başına bir roman veya bir senaryo konusu olabilecek güçtedir.

Çarlık Rusyası'nın güçlü ordusu Erzurum'a bir günlük mesafede beklemektedir. Pasinler ovasını geçmiş Laleli-Aziziye Tabyaları arasında konuşlanmışlardır. Şehirde ise salgın hastalıklardan binlerce hasta ve yedi cepheden gelen binlerce yaralı aç, sefil, perişan durumdadır. Ahali tifo, tifüs, verem, kolera, lekeli humma, sıtma ve görmeyi zorlaştıran göz çapaklanması gibi bulaşıcı hastalıklarla; bit gibi ürkütücü bir salgınla boğuşmaktadır. Öte tarafta Sarıkamış yenilgisi ve ülkenin dört bir yanında devam eden savaşlardan dolayı yaralılarına bakamayacak kadar çaresizlik içinde olan bir devlet. Var olan birkaç tane hastahane karanlık koridorları hasta dolu. Hastahane yürüyecek yer yok. Tabip yok, hastabakıcı yok, ilaç yok. Şehirde ise 18 bin 80 hasta ve yaralı iyileşmeyi bekliyor. Ordu ise tedbir olarak Erzincan'a çekilmiş. En son Vali Tahsin Bey şehri terk ediyor. Erzurum böyle bir talihsiz, umutları tükenmiş böyle kaderine terk edilmiş durumdadır. Tabip Tefvîk Bey, birkaç hekim arkadaşı ve moralleri bozuk şehrin ak sakallarıyla baş başa kalmış kaderlerinin ne olacağını düşünüyorlar. Bu çaresizlik içinde bir karar almak zorundalar. Ocak ayının anlatmaya bile lüzum görmediğim zemheri soğuşunda, bu umutsuzluk içinde alınan karar şudur: '18 bin 80 hasta ve yaralı Erzurum'dan Erzincan'a at ve eşek sırtında, kağı ve at arabaları ile ve yaya olarak 190 km'lik yolu yürüyecektir. Kafile, Erzurum'dan yola çıktığında bir ucu Erzurum'da bir ucu da Ilıca'yı geçmiş Aşkale'ye varmış olacaktı belki de. Tabip Tefvîk Bey, birkaç tabip, birkaç hastabakıcı ve Erzurum ileri gelenleri kafilenin karşılaşılabileceği açlık, ilaçsızlık, kurt, çakal, eşkiya, donma gibi çok önemli tehlikelere karşı hiçbir koruma önlemi almaksızın yolcu ediyorlar göz yaşları içerisinde, çaresizlik içerisinde. Ne yazık ki tarih, bu hasta ve yaralıdan 6 bin kişinin yollarda son nefeslerini verdiğini yazdı. Ama hiçbir dünya insanı bilmedi bu vatan evlatlarının evine, yurduna, çoluğuna-çocuğuna hasret gittiğini. Geriye kalan 12 bin hasta ve yaralıdan yine 6 bini de Erzincan'a vardıklarında artık ayakta duracak mecalleri kalmamıştı. Vücutlarındaki salgın hastalığın tehlikesinden en yakınları tarafından bile yanlarına yaklaştırılmamıştır. Onlar da sevdiklerine son bir kez dokunmadan kara toprağın bağına girmiştir yine dünyanın haberi olmadan. Rus ve Ermeni zulmünden kaçan son 6 bin hasta ve yaralıdan bir kısmı ise yersiz yurtsuzluktan sefalet hayatı yaşadı, bir kısmı salgın hastalıktan ve açlıktan can verdi, geriye kalanların bir kısmı Erzincan dışına çıktı bir kısmı da Erzincan'da yaşamaya çalıştı. Bu insanların akıbetlerinin ne olduğunu bilmiyoruz. Bugüne kadar da araştıran olmamıştır. İşin en acı tarafı ise bölgede yaşayan köylülerin, karlar eridikten sonra üç yüz kilometrelik alana yayılan bölgede milyonlarca kemik bulmalarıydı. Yapılan soruşturmada kemiklerin göç sırasında yollarda ölen hasta ve yaralılara ait oldukları anlaşılmıştı. O kış çevredeki hiçbir yırtıcı hayvan aç kalmamıştı. Bol bol insan etinden ziyafet çekmişlerdi kendilerine.

Ruslar'ın işgalinden hemen sonra Kale'de on bir Erzurumlu idam edildi milletin gözleri önünde. Gürcükapısı'nda Genceli Seyidov ve Belediye Başkanını katledildi! Ezirmikliler'in Konağı'na doldurulan masum insanlar yakıldı! Erzurum evlerine, ahırlara doldurulan insanlar acımasızca süngülendi! Gözyaşlarını beni tekrar Yanık Dere'ye götürdü. Daha doğrusu Yanık Dere olmadan önceki dereye. Ermeni askerlerin türlü bahanelerle şehirden topladıkları Erzurumlular'ı bu dereye götürüp kurşunladıklarını, kimilerini sırt sırta bağlayıp kurşunla ya da süngüyle öldürdüklerini, bununla da yetinmeyip üzerlerine gaz dökerek yaktıklarını, dereden günlerce su yerine kanın aktığını konuyu ve

çevreyi tanıyanlardan bilmeyen yoktur. Ama bizler önemini kavrayıp dünyaya duyuramadık. Yanık Dere, Erzurum için çok önemli bir yermiş meğerse. Atı alan Üsküdar'ı geçtikten sonra bizler uyanmaya, araştırmaya başladık. Bunu çok geç anladık; ama iş işten geçti artık; çünkü bu anlattıklarımın da elde kalan bir tane dahi belge yok. Ölenlerin isimlerini yazmışız ama başta Yanık Dere olmak üzere konaklardan, evlerden, camilerden, dükkanlardan, ahırlardan bir tanesi dahi bu güne kalmamıştır. Hepsi yıkılmış yerlerine sözüm ona yeni ve modern binalar dikilmiştir. Bugün çocuklarımıza ve ilgilenen yabancılara göstereceğimiz bir tane dahi kalıntı yoktur.

Istraplarla geçen İşgal Günleri Erzurum'un ve Erzurumlu'nun çok şeyini alıp götürmüştür. Erzurumlu'nun deyimiyle: 'muhannete muhtaç etmiştir'. Ahali yersiz yurtsuz kalmıştır. Kalacak, başını sokacak yeri dahi kalmamıştır. Savaş öncesi esnaf 33 kalem iş yaparken yoksulluk içine düşmüştür. Nalbantından Kılıç yapanına, İpekçisinden Göncülüğe kadar Erzurumlu ahaliyi zengin eden, sanatkarlığını dünyaya duyuran iş kolları birer birer yok olmuştur. Üstelik bu iş kolları Ermeni esnafla yan yana yapılıyordu.

Sonra bir şey daha öğrendim araştırma yaparken içimi sızlatan. Erzurum'dan Sivas'a, Adana'ya, Halep'e ve Musul'a Tehcir kanunuyla gönderilen Ermeniler'in yollarda çektikleri sıkıntılar ve adeta ölüme gidişleri...

Romanda günümüzde bile çok tartışılan 1914-1919 yıllarında Erzurum'da yaşanan olaylar ve o yıllardaki Türk-Rus-Ermeni ilişkileri konu edinildi. Göçler, yaşanmış sevdalar ele alındı. Erzurumlular'ın çetin kış şartlarında Erzurum'dan Erzincan'a zorunlu olarak yaptıkları göç ve Ermeni halkının tehcir sırasında yollarda çektikleri eziyetler romanda okuyucuya sunuldu. Ama ben bir adım daha atarak, yaşanan bunca insanlık dışı gerçek hayat hikayelerine okuyucunun ve dünya kamu oyunun dikkatini çekmek için Haziran ayının ilk haftasında 190 km'lik Erzurum- Erzincan arası yolu yürüyeceğim. Yapacağım bu yürüyüşe gönüllü herkesi, Erzurumlular'ı, sanatçıları, gazetecileri, bilim adamlarını davet ediyorum. Dünya bu sesi mutlaka duymalıdır.

Mehmet Dağistanlı

**

Eserin Künyesi

Yayınevi: Bilge Oğuz Yayıncılık

ISBN: 9786054369911

Sayfa: 704

Ebat: 13,5 x 21 cm

Basım Tarihi: 13.2.2012

Baskı Yeri: İstanbul

Baskı Sayısı: 1. Baskı

**

Eseri temin edebileceğiniz bazı satış noktaları:

<http://www.kitapdenizi.com/kitap/57558-Yanik-Dere-Erzurum-kitabi.aspx>

http://www.acelegelsin.com/urunler/yanik_dere-81429.aspx

<http://www.dr.com.tr/Kitap/Yanik-Dere-Erzurum/Mehmet-Dagistanli/Edebiyat/Roman/Turkiye->

Roman/urunno=0000000388028

<http://www.idefix.com/Kitap/tanim.asp?sid=V7UN53MGKD4DKFVYZPPR>

<http://ns1.kitapcafe.com/roman/yanik-dere-erzurum-83904k.html>